

24. Međunarodni arhivski dan i 8. Jesenska arhivistička škola

Trst, Italija, 20.-25. listopada 2014.

U organizaciji Međunarodnog instituta za arhivske znanosti Trst i Maribor (*IIAS T/M – International Institute for Archival Science of Trieste and Maribor*), uz suradnju Centralne europske inicijative (CEI – *Central European Initiative*) i Državnog arhiva u Trstu (*Archivio di Stato di Trieste*), Javne agencije za istraživačku djelatnost Republike Slovenije i Ministarstva za kulturu Italije, od 20. do 25. listopada 2014. godine u Trstu se već tradicionalno održalo obilježavanje 24. po redu Međunarodnog arhivskog dana (*24th International Archival Day*) i 8. Jesenske arhivističke škole Međunarodnog instituta za arhivske znanosti (*8th IIAS Autumn Archival School 2014*).

Međunarodni institut za arhivsku znanost nastao je iz nekadašnjeg Centra za tehnička i stručna pitanja u arhivima, koji je osnovan 1986., na inicijativu Petera Pavela Klasinca, ondašnjeg ravnatelja Pokrajinskog arhiva u Mariboru i organizatora arhivske konferencije u Radencima. U ono je vrijeme savjetovanje u Radencima okupljalo arhiviste s prostora Jugoslavije, ali sudjelovati su mogli, te su i sudjelovali, arhivisti iz drugih država, kao što su Austrija, Mađarska, Italija itd. Upravo zbog tog stalno rastućeg broja stranih stručnjaka koji su sudjelovali na savjetovanju, odlučeno je da se osnuje samostalan međunarodni institut, koji bi se bavio tehničkim i stručnim problemima, vezanim uz arhivsku struku, uzimajući posebno u obzir balkansko podunavsko područje, s namjerom da se poboljša kvaliteta i stručnost u području arhivistike, kroz doprinos država koje su više napredovale u području arhivistike (kao Austrija, Njemačka i Italija). Nakon političkih događaja koji su obilježili europsku političku scenu krajem 20. stoljeća, u Centar je pristizalo mnogo novonastalih država te je 1992. reorganiziran i preimenovan u Međunarodni institut za arhivsku znanost.

Tijekom godišnjeg sastanka 1989. odlučeno je da se krene s izdavanjem publikacije koja bi bila posvećena pitanjima i problemima iz arhivske djelatnosti. S time se i krenulo nekoliko godina kasnije, pa je tako 1991. objavljen prvi broj godišnjaka *Atlanti – časopis za suvremenu arhivsku teoriju i praksu*.

Kada govorimo o značaju i ulozi Međunarodnog instituta za arhivsku znanost, nužno je istaknuti nekoliko njegovih posebno vrijednih aktivnosti i inicijativa. Na samom početku, istaknula bih aktivnosti oko izrade Rječnika regionalne povijesne terminologije, koja je započela 1995. godine. Unutar rječnika uređuje se njemački, talijanski i slovenski tekst. Godine 2007. Antonio Monteduro započeo je projekt kojim je polaznike Jesenskih arhivističkih škola uključio u izradu *Rječnika arhivske terminologije*, na način da termine na engleskom jeziku prevode na svoj materinji jezik. S obzirom na to da se još uvijek radi na unosu suvremenih arhivskih termina i njihovih definicija, taj projekt ne možemo nazvati gotovim.

Također, u kontekstu aktivnosti Instituta, vrijedno je istaknuti organiziranje Međunarodnog tečaja arhivske tehnike, koji je prvi put održan 1996. i na kojem su sudjelovali polaznici iz mnogih europskih i neeuropskih država. Također, spomena vrijedan je i angažman Instituta pri organizaciji skupa posvećenog uporabi i značaju informatike u arhivistici. Ipak, glavna aktivnost Instituta je organizacija Međunarodnog arhivskog dana i izdavanje časopisa *Atlanti*, kao službene publikacije koja prati svaku konferenciju već 24. godinu.

Kao rezultat protokola, potpisanog između talijanskog Ministarstva za kulturna dobra i Međunarodnog instituta za arhivsku znanost, od listopada 2005. konferencija povodom obilježavanja Međunarodnog arhivskog dana redovno se održava u Talijanskom državnom arhivu Trst.

Međunarodni institut za arhivsku znanost IAS trenutačno okuplja dvadesetak država, među kojima su Austrija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Češka, Francuska, Hrvatska, Izrael, Kanada, Kina, Mađarska, Njemačka, Poljska, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Španjolska, Ukrajina i Velika Britanija.

Konferenciji, organiziranoj povodom obilježavanja 24. Međunarodnog arhivskog dana, prisustvovali su sudionici i izlagači iz 27 zemalja, a održana su 42 izlaganja. Konferencija se bavila tematskim cjelinama *Arhivi i ljudska prava* (Archives and human rights); *Dostupnost i zakonski propisi – zaštita podataka, copyright* (Access and legal requirements – dataprotection, copyright); *Podrška i pomoć* (Advocacy and outreach), *Obrazovanje* (Education). Svi radovi izlagača s konferencije objavljeni su u već spomenutoj publikaciji *Atlanti*, 24/1(2014) i 24/2(2014), kao popratnom materijalu konferencije. U svoja dva toma, časopis *Atlanti* br. 24, donosi ukupno 42 stručna i znanstvena rada, koja su većim djelom izložena na konferenciji. Svi članci u *Atlantiju* prevedeni su na engleski, talijanski i slovenski, s time da se donosi i sažetak na svim tim jezicima, ali i na izvornom jeziku autora.

Osim spomenute konferencije, u organizaciji Međunarodnog instituta za arhivsku znanost, od 2007. godine redovito se održava i Jesenska arhivistička škola, koja je 2014. godine obilježila 8. obljetnicu. Jesenskoj arhivističkoj školi prisustvovao je ukupno 21 sudionik iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Estonije, Francuske, Mađarske, Italije, Omanskog Sultanata, Rusije i Slovenije. Polaznici jesenske arhivističke škole bili su obvezni, kao i prethodnih godina, sudjelovati na konferenciji i izlaganjima povodom obilježavanja Međunarodnog arhivskog dana, koji je 21. i 22. listopada 2014. godine organiziran u prostoru NH Hotela, u samom središtu Trsta.

Konferencija je otvorena 21. listopada u konferencijskoj dvorani NH Hotela. Skupu su se obratili Peter Pavel Klasinc, ravnatelj Međunarodnog instituta za arhivsku znanost, Grazia Tato, ravnateljica Jesenske arhivističke škole u Trstu, Franci Demšar, ravnatelj Javne agencije za istraživačku djelatnost Republike Slovenije, Claudia Salmini, ravnateljica Državnog arhiva Trst, Ludvik Toplak, predsjednik Europskog centra u Mariboru, David Leitch, generalni sekretar ICA iz

Škotske. Nakon pozdravnih govora, skupu se obratio i Charles Kecskemeti, bivši generalni tajnik Međunarodnog arhivskog vijeća, kojemu je prošle godine uručena statua *Atlanti* povodom njegova 80-og rođendana. Poslije uvodnog ceremonijalnog dijela, konferencija je otpočeo službenim dijelom i izlaganjima po navedenim tematskim cjelinama.

Prvoga dana organizirana su izlaganja s tematskog područja *Arhivi i ljudska prava*. Taj tematski blok otvorio je Michael Cook izlaganjem *The International Human Rights Movement: How Should Archivists Respond*, posebno se osvrćući na *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* i *Opću deklaraciju o arhivima*. U tom kontekstu, autor je ukazao na problematiku dostupnosti arhivskog gradiva i, s njom povezanu, slobodu informacija. Na tu se temu nadovezala i autorica Snežana Pejović, s posebno zanimljivim i upečatljivim izlaganjem. Ona se u svom radu *Interes političkih elita u tranzicionom društvu za istorijske arhive: iskustva u Crnoj Gori* bavila problematikom političkih elita u tranzicijskim društvima i novim sustavom vrijednosti u odnosu prema kulturi općenito, ali posebno prema kulturnom naslijeđu. Autorica ukazuje na postupke kojima se država izravno i snažno upliće u sve sfere kulturnih djelatnosti, što se posebno osjeća po utjecaju političkih elita na organizaciju kulturnih institucija, zakonodavstvo, na formiranje i odabir kadrova, kao i usmjeravanje financija u skladu s interesima društvenih struktura koje su na vlasti, marginaliziranje civilnog društva itd. U radu autorica analizira i probudeni nacionalizam u tranzicijskim društvima te njegov utjecaj na selektivan odnos prema povijesnom naslijeđu. U svjetlu svih spomenutih društvenih događaja, Pejović razmatra i poziciju institucije arhiva koja čuva arhivsku građu, s posebnim osvrtom na Istorijski arhiv Kotor, kao specifičnu arhivsku instituciju unutar centraliziranog crnogorskog Državnog arhiva, kao i odnos prema povijesnom materijalu "ne-crnogorske" provenijencije. U tom tematskom bloku istaknula bih i rad autora Izeta Šabotića. Temom rada *Arhivska građa u funkciji ostvarivanja građanskih i ljudskih prava: iskustva Arhiva Tuzlanskog kantona* autor je ukazao na značaj arhivskog gradiva, koje čini nezamjenjiv dio pisane kulturne baštine, a o kojoj u velikoj mjeri ovisi cjelokupno pamćenje društva i zajednice. Šabotić je istaknuo kako je upravo zbog toga neophodno, pored odgovarajuće zaštite, osigurati i adekvatne uvjete za korištenje arhivskog gradiva u različite svrhe. Pored znanstveno-stručnih i kulturnih potreba, danas se arhivsko gradivo sve više koristi kao važna osnova u provođenju brojnih demokratskih procesa i postupaka. Autor naglašava kako su, upravo u vremenu složenih tranzicijskih procesa, koji se u Bosni i Hercegovini odvijaju više od dva desetljeća, arhivi postali važni informacijski centri, neophodni demokratizaciji društva. Ta je uloga posebno vidljiva u procesu ostvarivanja raznovrsnih građanskih i ljudskih prava, te u tom kontekstu Šabotić u radu predstavlja posebno zanimljivu praksu Arhiva Tuzlanskog kantona.

Drugi tematski blok *Dostupnost i zakonski propisi – zaštita podataka, copyright*, prikazat ću izlaganjem autorice Svetlane Usprcove. Autorica je izložila rad *Dostupnost arhivskog gradiva i njegova zaštita u Državnom arhivu Republike Make-*

donije. U radu je autorica opisala karakteristike i značaj registraturnog i arhivskog gradiva te uvjete pod kojima je javno i privatno arhivsko i registraturno gradivo dostupno zainteresiranim korisnicima u Državnom arhivu Republike Makedonije. U članku se, također, razmatra i Zakon o arhivskom gradivu, kao i neki interni propisi koji uređuju dostupnost i korištenje arhivskog gradiva. Autorica, također, prezentira i jedinstven sustav zaštite arhivskog gradiva u Državnom arhivu Republike Makedonije, što je jedna od glavnih zadaća arhiva. Izlaganjem Zdenke Semlič Rajh *Avtorske pravice v arhivih: orodje za varstvo kulturne identitete* autorica je osvijestila činjenicu kako živimo u modernom informacijskom društvu u kojem se sve veća važnost pridaje upravo pitanju prava na pristup informacijama. Autorica naglašava kako postoji niz zakona i propisa koji određuju načine i sredstva pristupa informacijama. Pitanje autorskih i srodnih prava jedno je od važnijih područja, koje je također povezano s pitanjem pristupa arhivima i informacijama. Riječ je o području koje je nedavno doživjelo snažan razvoj, kako na međunarodnoj razini, tako i na nacionalnoj razini. Autorska prava, naglašava Semlič Rajh, suočavaju arhiviste s određenim problemima. S jedne strane, tu je želja vlasnika da se njegov osobni rad i djelo zaštititi, a s druge strane nalazi se potreba korisnika ili društva u cjelini, koje želi imati korist od tih djela. Također, vrlo često arhivisti se susreću s arhivskim gradivom koje je zaštićeno autorskim pravom, ali se vlasnici ne mogu identificirati. To je posebno težak zadatak za arhiviste, koji trebaju štiti arhivsko gradivo, kako bi bilo od koristi i dostupno korisnicima sa što manjim ograničenjima, ali vrlo često ne mogu ispuniti tu svoju zadaću zbog odredbe o autorskim pravima. U članku autorica predstavlja međunarodne ugovore koji reguliraju autorska prava, osvrće se na pitanje zakonodavstva u području zaštite autorskih prava, s posebnim naglaskom na slovenski zakon o autorskom pravu, te se bavi ograničenjima i iznimkama za arhiviste.

Drugi konferencijski dan bio je posvećen izlaganjima radova iz tematskih cjelina *Podrška i pomoć te Obrazovanje*. U prvom tematskom bloku autori su se uglavnom bavili problematikom restauracije i konzervacije arhivskog gradiva te strategijama materijalne zaštite arhivskih knjiga. Također, posebno su se osvrnuli i na pravni okvir unutar kojega djeluju arhivi te se, u tom kontekstu, istaknula uloga vlade u pozicioniranju arhiva unutar društvenog sustava, odnosno konvergencija arhiva i politike u društvu znanja. Predavanjima tematski usmjerenima na obrazovanje, autori su, iz perspektive zemlje koju predstavljaju i društvenog sustava iz kojega dolaze, ukazali na specifičnosti programa za obrazovanje i osposobljavanje arhivista, kao i djelatnika koji rade s dokumentima. S obzirom na intenciju i nastojanja da se arhivistika razvije u suvremenu znanstvenu disciplinu, koja ide u korak s vremenom i promjenama koje ono donosi, u posljednje je vrijeme sve veći interes arhivskih stručnjaka usmjeren upravo prema temama obrazovanja na području arhivistike. Obrazovani i kompetentni arhivski stručnjaci, spremni na istraživanje novih područja i propitivanje valjanosti već utvrđenih teza, preduvjet su razvoja arhivistike te njene transformacije i modernizacije. Sesije predavanja

tijekom oba dana konferencije završavala su u kasnim poslijepodnevnim satima okruglim stolom i raspravom.

Službeni rad 8. Jesenske arhivističke škole Međunarodnog instituta za arhivske znanosti započeo je s predavanjima 23. listopada i trajao do 25. listopada 2014. godine. Predavanja su bila organizirana u prostorijama Instituta za kulturu pomorske luke Trst (*Instituto di Cultura Marittimo Portuale di Trieste*). Na samom početku upriličena je ceremonija dobrodošlice i službeno otvaranje 8. Jesenske arhivističke škole (*8th Autumn Archival School 2014*). Sudionike su pozdravili Grazia Tato, ravnateljica Jesenske arhivističke škole Međunarodnog instituta za arhivske znanosti, Peter Pavel Klasinc, ravnatelj Međunarodnog instituta arhivskih znanosti Trst/Maribor, i Claudia Salmini, ravnateljica Državnog arhiva Trst. Uz riječi dobrodošlice, organizatori su uputili i nekoliko riječi o samoj školi, nakon čega je uslijedilo tradicionalno predstavljanje polaznika škole.

Prvo predavanje, i svojevrsnu radionicu, održala je Giulia Barrera, a odnosila se na osnovna načela o ulozi arhivista u podupiranju i zaštiti ljudskih prava. Nakon predavanja Barrere, slijedilo je predavanje Živane Hedbeli, a odnosilo se na rad Ureda za opće poslove Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske.

Unutar planiranih aktivnosti Jesenske arhivističke škole, održane su i tri radionice. Prvom radionicom, koju je moderirao Manuel Kherli, predstavljen je novi softverski program u upravljanju dokumentacijom SCOPE.

Ipak, glavnina aktivnosti vodila se na drugim dvjema radionicama. Radionicu nadopune Međunarodnog rječnika arhivske terminologije, moderirao je Antonio Monteduro, a druga se radionica nadovezivala na temu koja nas je pratila tijekom protekle godine u vidu različitih projekata, izložbi te stručnih i znanstvenih radova, a odnosi se na tematiku Prvog svjetskog rata. Već je za aktivnosti 7. Jesenske arhivističke škole jedan od zadataka polaznicima bio da ispred svojih arhiva pripreme podatke o fondovima i zbirkama koji se odnose na razdoblje i tematiku Prvog svjetskog rata, a koje se čuvaju u arhivima u kojima su zaposleni. Isti zadatak odnosio se i na sadržaj radionice te 8. Jesenske arhivističke škole. Plan je da se projekt Prvog svjetskog rata tematskim aktivnostima zaokruži 2018. godine, simbolično na 100. obljetnicu obilježavanja kraja Prvog svjetskog rata.

U organizacijskom planu aktivnosti, za polaznike škole bio je osmišljen i edukativni izlet u sklopu kojega je organiziran posjet Institutu za restauraciju i konzervaciju arhivskog gradiva, odnosno laboratoriju i školi koja djeluje unutar kompleksa Villa Manin, gdje je Institut smješten. Nakon laboratorija, organiziran je i posjet Nacionalnomu arheološkomu muzeju u gradu Cividale del Friuli, s bogatom zbirkom arheoloških artefakata. Nacionalni arheološki muzej osnovan je na poticaj grofa Michele della Torre Valvassina, koji je početkom 19. stoljeća obavljao pionirska arheološka iskapanja u gradu i okolici. U muzeju je izložena zbirka skulptura iz kasnog antičkog i ranog srednjeg vijeka, koje su izvorno krasile važne vjerske objekte u gradu. U jednoj zasebnoj dvorani izloženi su muzejski

ekspozicije iz razdoblja romanike. U unutarnjem dvorištu palače, posjetitelji mogu vidjeti razne predmete: pečate i nadgrobne spomenike, pogrebni kovčeg, arhitektonske ulomke iz različitih razdoblja i očuvanu zbirku "meceb", vertikalne stećke židovskih stanovnika koji su živjeli u gradu Cividale od 13. do 17. stoljeća, kao i u njegovoj okolici. Na gornjem su katu izloženi najznačajniji lombardski predmeti, pronađeni u grobovima u gradu i okolici. Posebno zanimljiva zbirka izložaka sastoji se uglavnom od predmeta pronađenih u nekropoli San Stefano, a datiraju iz razdoblja od druge polovice 6. stoljeća do prve polovice 7. stoljeća. U muzeju se može vidjeti i vrlo vrijedna privatna zbirka rijetkih lombardskih zlatnika – prema broju i važnosti zlatnika, druga na svijetu. U glavnom salonu na katu, izloženi su neki arhitektonski ukrasni elementi izrađeni od bronce, koji potječu iz rimskog doba. Jedan od značajnijih ekspozicija muzeja je i poznati portret glave, ali razdoblje njegova nastanka još je uvijek predmet rasprave među znanstvenicima.

Za kraj ovog prikaza, istaknula bih kako je značaj te konferencije, kao i Jesenske arhivističke škole, upravo u njezinom naglašenom međunarodnom karakteru i stalnoj interakciji svih sudionika, razmjeni ideja te međusobnoj suradnji, s ciljem poticanja osobnog razvoja i međusobne suradnje kompletnog društva. Naglasila bih kako je sinergijsko djelovanje svih članova društva jedan od osnovnih čimbenika uspješne realizacije nekog projekta i cilja koji si postavimo kao pojedinac ili kao dio određene društvene i znanstvene zajednice, u našem slučaju arhivističke zajednice, ali i uvjet njezina razvoja i opstanka.

Ljerka Vuk